

Gordana Kokeza*

PREPREKE I ŠANSE NA PUTU KA NOVOM MODELU PRIVREDNOG RAZVOJA I ZAPOŠLJAVANJA

Rezime

Veoma nepovoljna privredna kretanja, koja već duži niz godina karakterišu srpsku privredu, dovela su do negativnih ekonomskih efekata poput niske stope rasta bruto domaćeg proizvoda, visoke stope inflacije, povećanja zaduženosti, nezaposlenosti i pada životnog standarda. U takvim uslovima Vlada Republike Srbije donela je nove smernice za naredni desetogodišnji period koje se tiču modela budućeg privrednog razvoja. U ovom radu izvršena je analiza poslovanja domaće privrede u prvoj godini primene modela kao i u prvom kvartalu tekuće godine. U radu se došlo do zaključka da su prognozirani pokazatelji isuviše optimistički postavljeni i da su u realnim uslovima privređivanja za sada nedostižni. Na putu ka novom modelu privrednog razvoja i zapošljavanja predlaže se racionalno korišćenje domaćih resursa, pre svega kadrovskih, kao i poveravanje budućeg privrednog razvoja timu eksperata koji bi na kompetentan način dugoročno rešili ekonomske probleme domaće privrede.

Ključne reči: privredni razvoj, ekonomska kriza, bruto domaći proizvod, nezaposlenost, model privrednog razvoja.

1. Uvod

Pad bruto domaćeg proizvoda, visoka stopa inflacije, rastuća nezaposlenost, nedostatak finansijskih sredstava, propadanaje realnog sektora, odliv mozgova i porast zaduženosti, predstavljaju glavne odlike poslovanja srpske privrede. Pri tome, situaciju umnogome otežava i uticaj svetske ekonomske krize. U takvim uslovima donet je Novi model ekonomskog rasta i razvoja Srbije za period od 2011. do 2012. godine, koji se, nažalost, pokazao kao suviše optimističan i nerealan. O tome svedoče i podaci o pokazateljima ostvarenim u 2011. i u prvom kvartalu 2012. godine, koji su daleko ispod modelom predvi-

---

*

Tehnološko – metalurški fakultet Beograd, gkokeza@tmf.bg.ac.rs

đenih. Upravo zbog toga, u radu je izvršena analiza pokazatelja privredne aktivnosti u prvoj godini realizacije modela, kao i u prvom kvartalu tekuće godine. Na osnovu date analize došlo se do određenih zaključaka kao i do predloga mogućih rešenja uočenih problema.

2. Prva godina realizacije nove strategije ekonomskog rasta i razvoja – neostvarena očekivanja

Srpsku privredu karakterišu veoma složena i izrazito nepovoljna privredna kretanja poslednjih decenija, koja su uslovila neophodnost inicijative za njihovo rešavanje. Jedno od potencijalnih rešenja predstavlja i Novi model privrednog razvoja Srbije za period od 2011. do 2020. godine. Naime, pad BDP, visoka stopa inflacije i nezaposlenosti, nedostatak finansijskih sredstava, propadanaje realnog sektora, odliv mozgova, porast zaduženosti, samo su neke od izraženih negativnih tendencija u srpskoj privredi. Kada se uzme u obzir i delovanje svetske ekonomske krize, koja uprkos mnogobrojnim predviđanjima, nikako ne jenjava, situacija se umnogome usložnjava.

Ne bi trebalo zaboraviti da srpska privreda ni do dan danas nije uspela da prevaziđe sve teškoće izazvane ratnim dešavanjima, tranzicijom na tržišne uslove privređivanja i negativnim uticajem svetske ekonomske krize. Ma kako svetska ekonomska kriza izgledala zgodan izgovor i opravdanje postojeće ekonomske situacije, trebalo bi naglasiti da je dati proces krize samo intenzivirao već postojeće poremećaje u domaćoj ekonomiji. Privredni tokovi koji nisu zasnovani na realnim odnosima, umnogome su doprineli konstantnom pogoršavanju ekonomske situacije. O tome govori činjenica da je veštačko podizanje relativno niskog nivoa tražnje u domaćoj privredi realizovano uglavnom ponudom veoma povoljnih kredita, kako stanovništvu tako i privredi. S druge strane, budžetski prihodi zasnivali su se uglavnom na prilivu od carina, akciza i PDV koji su se naplaćivali od neprimereno velike količine uvezene robe. Na taj način, ostvarivao se prividan privredni razvoj, doduše do izvesnog nivoa. Prividnost datog rasta i razvoja očigledna je kada se ima u vidu neznatan rast realnog sektora, čija je stopa znatno niža od stope rasta bruto domaćeg proizvoda. [1]

Ka da je u pitanju uticaj svetske ekonomske krize, nesporna je činjenica da je ona i na privredu Srbije ostavila dalekosežne posledice. One se ogledaju u padu industrijske proizvodnje, u sniženju vrednosti izvoza i uvoza, porastu nezaposlenosti, a, pre svega, u padu stope domaćeg bruto proizvoda. Veoma visok stepen međusobne finansijske nelikvidnosti srpskih preduzeća u ovo

situaciji predstavlja posebno veliki problem, koji u znatnoj meri utiče na otežano poslovanje i usporavanje ciklusa reprodukcije. Sve navedeno veoma je nepovoljno uticalo na ukupnu privrednu aktivnost zemlje kao i na njene međunarodne ekonomske tokove.

Najizraženiji problemi u srpskoj privredi u prethodnom periodu mogu se definisati kao sledeći:

- smanjena domaća i inostrana tražnja u realnom sektoru
- izraženi problemi likvidnosti u realnom sektoru
- najviša cena kapitala na finansijskom tržištu, koja posebno pogađa realni sektor
- smanjenje životnog standarda usled zamrzavanja plata, povećanja stope oporezivanja i rasta cena kontrolisanih proizvoda
- smanjenje zaposlenosti u skoro svim sektorima privredne aktivnosti.

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da su uslovi privredivanja u domaćoj privredi, prouzrokovani dejstvom kako unutrašnjih tako i spoljašnjih faktora, izuzetno teški, da ih karakterišu nezaposlenost, usporena stopa privrednog rasta, nepovoljan ambijent za investiranje i niz drugih, što ekonomsku politiku naše zemlje stavlja pred veoma velika iskušenja i teške zadatke na putu ka oživljavanju i iniciranju privrednog razvoja. [2]

Budući da je Novi postkrizni model ekonomskog rasta i razvoja Srbije jedan od pokušaja da se pomenuti ciljevi ostvare, posle prve godine njegove primene može se reći da dati dokument na veoma optimističan, ali i na nedovoljno realan način pokušava da ukaže na smernice budućeg oživljavanja i razvoja srpske privrede. Nerealnost predviđanja budućih privrednih kretanja više je nego očigledna ako se uzmu u obzir rezultati koje je srpska privreda ostvarila posle prve godine njegove primene.

Naime, osnovne projekcije na kojima se zasniva dati model mogu se svesti na sledeće:

- prosečni rast BDP od 6% godišnje;
- priliv direktnih stranih investicija trebalo bi da iznosi 2, mlrd. E godišnje;
- otvaranje 400 000 novih radnih mesta u narednih 10 godina;
- BDP po glavi stanovnika od 8 000E. [3]

Autori su smatrali da će dati Model doprineti rastu i razvoju privrede na drugačiji način u odnosu na dosadašnje iskustvo. Naime, autori modela su smatrali da bi pokretač rasta i razvoja privrede u budućem periodu trebalo da bude izvoz, (planirano je da se vrednost izvoza udvostruči). Ovo stoga što Srbija u odnosu na druge zemlje u regionu i konkurente ima najslabiji izvoz, a što je za posledicu imalo visoki spoljni dug zemlje.

S druge strane, ekonomski stručnjaci ukazivali su na to da bi u budućem destogodišnjem periodu u privrednom razvoju Srbije trebalo insistirati na rein-dustrijalizaciji privrede, na porastu izvoza i privlačenju stranih investicija, bu-dući da novi model rasta i razvoja bez datih procesa nije moguće realizovati. Takođe treba istaći da je dati model veoma optimističan, ali da je u njemu bilo nedovoljno govora o konkretnim načinima ostvarenja željene visine pokazatel-ja. S obzirom na postojeće stanje privrede Srbije u trenutku donošenja Modele, pod velim znakom pitanja je bilo pitanje realnosti predviđanja kretanja najvažnijih razvojnih pokazatelja .

Rezultati privređivanja srpske ekonomije u 2011. godini pokazuju da su očekivanja i prognoze ekonomskih pokazatelja za naredni desetogodišnji peri-od, predstavljeni u Novoj strategiji ekonomskog rasta i razvoja Srbije u periodu 2011-2020. godina, bili više nego nerealni. Naime, Srbija je prema podacima RZS u 2011. godini ostvarila porast BDP od samo 1,6%, iako je taj porast u početnom periodu godine iznosio 3%. Međutim, već u drugom kvartalu rast BDP smanjio se na 2,5%, u trećem kvartalu je iznosio samo 0,7%, a u četvrtom kvartalu je opao na 0,4%. Pad privredne aktivnosti odrazio se, s druge strane, na povećanje stope nezaposlenosti, koja je, prema istom izvoru, u 2011. godini iznosila 22,8% za muško i 28,2% za žensko stanovništvo.

Ako se izvrši komparativna analiza rasta BDP Srbije i nekih zemalja re-giona (Tabela 1), može se doći do veoma zabrinjavajućih zaključaka.

Tabela 1. Rast BDP u 2011. u nekim zemljama regiona

Zemlja	Stopa rasta BDP u %
Srbija	1,6
Hrvatska	0
BiH	2,4
Crna Gora	2,7
Albanija	3
Makedonija	3,2
Turska	8,5
Island	3,1

(Izvor: Izveštaj Evropske komisije) [4]

Analizom podataka prikazanih u Tabeli 1. može se zaključiti da je od 8 analiziranih zemalja, pretežno iz regiona, Srbija na pretposljednem mestu, iznad Hrvatske koja je ostvarila nultu stopu rasta BDP u prethodnoj godini. Ako se izuzme Turska, zbog svoje veličine i potpuno drugačije ekonomsko-političke pozicije, Srbija je imala nižu stopu rasta i od BiH i od Crne Gore, koje su po svojim potencijalima za rast i razvoj u daleko nepovoljnijoj poziciji.

Usporavanje privredne aktivnosti, pa, samim tim, i rasta i razvoja, za posledicu je imalo i pad stope zaposlenosti. Iako je Novim modelom predviđeno otvaranje 400000 novih radnih mesta, realna situacija zaposlenosti u 2011. godini bila je više nego zabinjavajuća.

Stopa nezaposlenosti, kao učešće nezaposlenih u ukupnom broju aktivnih stanovnika, u Srbiji u novembru mesecu 2011. dostigla je 23,7%, što je za 1,5 procentnih poena više nego na kraju aprila date godine. [5]

Tabela 2. Regionalna struktura stope nezaposlenosti i stope zaposlenosti u Srbiji u 2011. godini

Red. br.	Region	Stopa nezaposlenosti u %	Stopa zaposlenosti u %
1.	Južna i Istočna Srbija	26,6	37,7
2.	Vojvodina	14,2	35,1
3.	Šumadija i Zapadna Srbije	23,2	37,7
4.	Beogradski region	20,8	34,0
5.	Srbija	22,8M; 28,8Ž	43,1 M; 28,2 Ž

Analiza regionalne strukture stope nezaposlenosti pokazuje da je najviša stopa nezaposlenosti ostvarena u regionu Južne i Istočne Srbije – 26,6%; zatim u regionu Šumadije i Zapadne Srbije – 23,2% ; u Beogradskom regionu - 20,8%; dok je najniža stopa nezaposlenosti bila u Vojvodini - 14,2 procenta.

Stopa zaposlenosti, koja pokazuje učešće zaposlenih u ukupnom broju stanovništva starosti od 15 i više godina, u novembru 2011. iznosila je 43,1% za muškarce i 28,2% za žene. Najveća stopa zaposlenosti ostvarena je u regionu Šumadije i Zapadne Srbije i u regionu Južne i Istočne Srbije – 37,7%, zatim u regionu Vojvodine – 35,1%, dok je najnepovoljnija tendencija izražena u Beogradskom regionu i regionu Južne i Istočne Srbije, čija je stopa zaposlenosti iznosila 34procenta.

Stopa neformalne zaposlenosti, kao procentualno učešće broja zaposlenih na crno u ukupnom broju zaposlenih, takođe je smanjena u novembru 2011. u odnosu na isti period prethodne godine za nešto više od 2 procenta. Dati poda-

tak posledica je činjenice opadanja privredne aktivnosti, tako da je veoma teško doći do zaposlenja, čak i radom na “crno”.

Svemu navedenom može se dodati i pogoršan položaj Srbije prema pokazatelju konkurentnosti u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana. (Tabela 3.)

Tabela 3. Rang zemalja prema konkurentnosti u regionu Zapadnog Balkana 2011.godine

Redni broj	Zemlja	Rang konkurentnosti
1.	Albanija	78.
2.	Bugarska	74.
3.	Crna Gora	60.
4.	Hrvatska	76.
5.	Makedonija	79.
6.	Rumunija	77.
7.	Srbija	95.
8.	BiH	100.

Podaci prikazani u Tabeli 3. pokazuju da je Srbija na rang listi zemalja čija konkurentnost se meri na osnovu rezultata iz 12 oblasti, u lošijoj poziciji u odnosu na većinu zemalja u okruženju. U okruženju je samo Bosna i Hercegovina niže rangirana od Srbije, jer se na spisku od 142 zemlje, čiju konkurentnost meri Svetski ekonomski forum, nalazi na 100. mestu. [6] Može se zaključiti da položaj Srbije u međunarodnim ekonomskim odnosima odgovara njenoj privrednoj situaciji i da je nerealno očekivati da se on bitno popravi sve dotle dok se data ekonomska situacija ne popravi, a to je moguće jedino promenom strukture same privrede.

3. Rezultati privređivanja ostvareni u prvom kvartalu 2012.

U globalu posmatrano, u prvom kvartalu 2012. godine ostvareni su veoma loši ekonomski rezultati, čini se, za nijansu nepovoljniji nego protekle godine. Ostaje nam samo da se nadamo da se date tendencije neće nastaviti u narednom periodu, bar ne u tom intenzitetu. Prema prognozama MMF-a Srbija bi u 2012. godini trebalo da ostvari rast od 0,5%, dok bi se dati rast u 2013. godini ubrzao i iznosio bi 3procenta. [7] Porast potrošačkih cena, prema prognozama

MMF, u toku 2012. godine trebalo bi da iznosi 4,1%, dok bi dati rast naredne godine bio neznatno veći i iznosio bi 4,3%. Za zemlje u regionu, MMF predviđa da će u Hrvatskoj u toku 2012. godine doći do pada BDP za 0,5%, dok se za sledeću godinu planira porast ovog pokazatelja u privredi Hrvatske od 1procentat. U isto vreme, MMF predviđa da bi u Hrvatskoj stopa inflacije iznosila 2,2% u 2012. i 2,4% u 2013. godini. [7] Prema istom izvoru, predviđeni rast BDP za Bosnu i Hercegovinu iznosiće 0,2% u tekućoj godini, odnosno 1,1% u narednoj godini. S druge strane, predviđena inflacija za navedene dve godine iznosiće 2,2% odnosno 2,1 procentat. Prema navedenom predviđanju, Makedonija bi u naredne dve godine trebalo da ima pozitivnu stopu rasta BDP od 2% odnosno 3,2 %, dok bi stopa inflacije bila oko 2%. Slovenija, kao jedina članica EU od navedenih zemalja, trebalo bi da ostvari stopu BDP od -1% odnosno 1,4 procenta. (Tabela 4.)

Tabela 4. Prognoza kretanja rasta BDP i inflacije u nekim zemljama regiona

Zemlja	BDP 2012. u %	BDP 2013. u %	Stopa inflacije 2012.u %	Stopa inflacije 2013. u %
Srbija	0,5	3	4,1	4,3
Hrvatska	0,5	1	2,2	2,4
BiH	0	1	2,2	2,1
Crna Gora	0,2	1,5	2	1,1
Makedonija	2	3,2	2	2
Slovenija	1	1,4	2,2	1,8

(Izvor: Internet sajt MMF)

Kao što se može zaključiti sagledavanjem podataka prikazanih u Tabeli 4, Srbija je, pored Makedonije, jedina zemlja za koju MMF predviđa porast BDP u naredne dve godine, mada je ujedno i jedina zemlja koja će imati tako visoku stopu inflacije, preko 4%. Za predviđeni porast BDP od 0,5% u 2012. godini može se reći da je izuzetno skroman i daleko je ispod nivoa predviđenog Novom strategijom ekonomskog rasta i razvoja za naredni desetogodišnji period, mada je data prognoza mnogo realnija nego prognoza data u navedenom modelu razvoja.

Predviđanjima ekonomskog razvoja zemalja u regionu, pa, samim tim, i Srbije, bavila se i Evropska komisija. Iznoseći svoje stavove i zaključke u ekonomskoj analizi Evropske komisije za prvi kvartal 2012. navodi se da je u Crnoj

Gori došlo do smanjenja veoma visokog deficita tekućeg platnog bilansa na 19% BDP, da je dati pokazatelj u Hrvatskoj sveden na 1%, dok u Makedoniji nije bilo većih promena. Međutim, ono što bi trebalo da zabrine domaće nosioce ekonomske politike jeste činjenica da je u Srbiji (Albaniji i BiH) deficit platnog bilansa bio znatno veći. [8] Izvršno telo EU smatra da je pogoršanje trgovinskog bilansa Srbije posledica pada izvoza. To je u znatnoj meri prouzrokovano sve nepovoljnijom ekonomskom situacijom u zemljama koje su važni partneri Srbije u spoljnotrgovinskoj razmeni. Kao posledica slabljenja privredne aktivnosti došlo je i do pada broja zaposlenih.

Oslabljen, gotovo uništen, realni sektor predstavlja jedan od najvažnijih, čak kritičanih faktora budućeg privrednog razvoja Srbije. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da je industrijska proizvodnja, koja je do sada imala tri kritična perioda - 1992. godinu, zbog uvođenja ekonomskih sankcija, 1999. godinu usled bombardovanja i 2000. godinu, doživela pad u februaru ove godine koji je dostigao najveću vrednost još od 2000. godine. Mada mnogi tvrde da se dati pad može pripisati vremenskim prilikama, jasno je da to nije niti najvažniji niti najdugoročniji uzrok. Uzrok ovakvog stanja industrijske proizvodnje je dugoročnog i strukturnog karaktera. Naime, industrijska proizvodnja u Republici Srbiji u februaru 2012. bila je manja za 12,8% u odnosu na isti mesec prošle godine dok je u odnosu na prosek 2011. godine bila manja za čak 20,2 procenta. [9] U martu mesecu tekuće godine industrijska proizvodnja bila je manja za 3,2 % nego u istom periodu prošle godine, dok je u odnosu na prosečnu vrednost 2011. industrijska proizvodnja bila manja za 0,6 procenata. (RZS) Dati podaci pokazuju blago poboljšanje u odnosu na prethodni mesec, mada je nerealan očekivati bitnije poboljšanje datog trenda.

Sektorska struktura industrijske proizvodnje u februaru 2012. u odnosu na isti mesec prethodne godine prikazana je u Tabeli 5.

Tabela 5. Sektorska struktura industrijske proizvodnje 2012. u odnosu na isti period 2011.

Red. br.	Sektor	Febr. 2012/febr. 2011.	Mart 2012/mart 2011.
1.	Prerađivačka industrija	- 16,1%	- 0,8%
2.	Rudarstvo	- 13,5 %	+ 3,2 %
3.	Snabdevanje el. energ., gasom parom i kl.	- 2,8 %	- 13,4 %

(Izvor: RSZ)

Kao što se može sagledati iz podataka prikazanih u Tabeli 5, svi sektori industrije u posmatranom periodu imali su negativnu stopu rasta, izuzev rudarstva, koje je u martu 2012. ostvarilo porast od 3 procenta. U martu 2012. godine u odnosu na mart prethodne godine, najnepovoljniju negativnu stopu rasta ostvario je sektor snabdevanja električnom energijom, gasom i parom, i ona je iznosila -13,4 procenta.

Namenska struktura industrijskih proizvoda u istom period 2012. godine takođe je pokazala opadajući trend, što je prikazano u Tabeli 6.

Tabela 6. Namenska struktura industrijske proizvodnje 2012. u odnosu na 2011. godinu

Red. br.	Namenska grupa	Febr. 2012/ febr. 2011.	Mart 2012/ mart 2011.
1.	Energija	- 7,4%	- 10,6%
2.	Intermedijarni proizvodi, osim en.	- 22,3%	- 6,7%
3.	Trajni pr. za široku potrošnju	- 1,6%	- 5,7 %

(Izvor: RZS)

Analizom podataka prikazanih u Tabeli 6. može se zaključiti da postoji tendencija smanjenja negativne stope rasta industrijskih proizvoda u grupi intermedijarnih proizvoda, osim energije, dok je u grupi trajnih proizvoda za široku potrošnju kao i u grupi energije, došlo do pogoršanja stope rasta. Ono što je posebno nepovoljno, jeste činjenica da je u svim posmatranim kategorijama proizvoda stopa rasta ostala negativna, tako da se dati trend ne može smatrati niti zadovoljavajućim niti dugoročno održivim. [10] [11]

Mnogi analitičari smatraju da su veoma nepovoljne vremenske prilike i izuzetno teško snabdevanje preduzeća industrijske proizvodnje električnom energijom predstavljaju faktor koji je najviše uticao na ovako nepovoljne rezultate. Takođe, nade se polažu u početak proizvodnje u „Fiat“-u, mada mnogi do vode pod znak pitanja u kom obimu će se data proizvodnja i izvoz ostvariti tokom tekuće godine.

Nepovoljne tendencije u tekućoj godini postoje i u oblasti spoljnotrgovinske razmene. Posebno je nepovoljna činjenica da je u februaru mesecu vrednost izvoza niža za 20%, uvoz je porastao za 3%, a pokrivenost uvoza izvozom manja je od 50%. [11]

Niska stopa rasta BDP koja je već izvesna i koja se predviđa od strane kompetentnih organizacija, negativno će uticati i na zapošljavanje u domaćoj privredi. Naime, ne bi trebalo zaboraviti činjenicu da je u domaćoj privredi do porasta nezaposlenosti dolazilo čak i u periodima viših stopa privrednog rasta. Zato je velika verovatnoća da, iako se ostvari planirana, veoma niska stopa rasta BDP od 0,5%, data činjenica ne samo da neće dovesti do porasta zaposlenosti, već će verovatno usloviti dalji rast nezaposlenosti u ovoj godini.

4. Da li postoji izlaz?

Analize i prognoze privrednih kretanja u srpskoj ekonomiji u prethodnom i budućem periodu upućuju na veoma pesimističan zaključak da je bilo kakav bitniji privredni rast i razvoj u narednih par godina nerealno očekivati, budući da je dati razvoj skopčan sa mnogobrojnim ograničenjima. Ograničenja koja se javljaju kada je u pitanju realizacija privrednog rasta i razvoja ogledaju se, pre svega, u veoma niskom nivou postojećih pokazatelja, posebno onih koji se tiču prerađivačke industrije, koja bi trebalo da bude osnova navedenog procesa. Naime, rast industrijske proizvodnje u protekloj godini umesto očekivanih 5% iznosio je na kraju godine samo 3%. S druge strane, sektorska struktura industrijske proizvodnje veoma je nepovoljna, a navedeni rast ostvario se najvećim delom zahvaljujući proizvodnji elektroprivrede, koja je usled hladnog vremena povećala proizvodnju električne energije. [10] Osim navedenog, prerađivačka industrija nije ni krajem godine izašla iz perioda stagnacije koja ju je zatekla na niskom nivou proizvodnje. Dok samo mali broj grana prerađivačke industrije pokazuje znake oporavka (prehrambena, elektro, proizvodnja koksa i derivata nafte), dotle se u nekoliko najvažnijih oblasti, kao što su proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda i proizvodnja proizvoda od nemetalnih sirovina, pad stalno povećava.

Ograničenja budućem privrednom rastu svakako su i negativna očekivanja privrednika u pogledu budućih kretanja. Tu se misli, pre svega, na očekivani rast cena inputa, koji proizvođači po pravilu ugrađuju u prodajne cene svojih proizvoda i time doprinose intenziviranju inflatornih kretanja.

Takođe, ne bi trebalo zaboraviti problem nelikvidnosti koji je veoma izražen u domaćoj privredi i koji može da predstavlja značajnu prepreku realizaciji budućih razvojnih programa. Naime, problem nelikvidnosti veoma je izražen među domaćim privrednim subjektima i do sada nisu preduzete adekvatne mere za njegovo rešavanje. Dati problem dovodi do pogoršanja efikasnosti poslovanja, smanjenja broja obrta sredstava kao i do poremećaja u ciklu-

sima reprodukcije, tako da može u znatnoj meri ograničiti i buduće razvojne tokove. Novi model ekonomskog razvoja trebalo bi date probleme da tretira i rešava na adekvatan način, što do sada, sudeći prema odgovarajućim pokazateljima, nije činjeno.

Može se reći da „suprotno tvrdnjama brojnih državnih institucija, zvaničnika, istraživačkih institucija i akademskih ekonomista ... da je Srbija izašla iz krize, stvarnost je tokom 2011. godine to surovo demantovala“. [12] Prema privrednim pokazateljima ostvarenim u prvom kvartalu tekuće godine, velika je verovatnoća da 2012. bude još teža što se tiče uslova privređivanja i života. Pad privredne aktivnosti, pad industrijske proizvodnje, neizvesnost nastavljanja trenda aktivnosti građevinarstva, rastući trend zaduženosti, verovatno će dovesti do daljeg smanjenja zaposlenosti i do pada nivoa životnog standarda. U tako teškim uslovima, kada dalji opstanak i razvoj privrede ne zavise samo od unutrašnjih faktora, postavlja se pitanje da li izlaz uopšte postoji. Mišljenja smo da u domaćoj privredi moraju biti preduzeti ozbiljni, dugoročni strategijski koraci koji bi angažovali resurse kojima naša privreda raspolaže. Mislimo, pre svega, na kadrovske resurse, pri čemu i prirodni resursi, koji omogućavaju komparativne prednosti za razvoj poljoprivrede i organski gajene hrane, postojeća tradicija u proizvodnji određenih vrsta industrijskih proizvoda i sl. takođe mogu biti od neprocenjivog značaja. Međutim, da bi potencijali postali realnost, neophodno je preduzeti konkretne mere da se dati potencijali aktiviraju. Profesor Mladjen Kovačević godinama preporučuje i apeluje da se sastavi tim vrhunskih stručnjaka koji će uz neophodnu političku i društvenu podršku „formulisati viziju novog, optimalnog društvenog i privrednog sistema“. [12] Potpuno se slažući sa takvim predlogom, mišljenja smo da samo optimalnim korišćenjem resursa kojima već raspolažemo a koje uveliko rasipamo, posebno procesom „odliva mozgova“, po kome je Srbija na drugom mestu u svetu, domaća privreda može odškrinuti vrata oporavka i napretka. Sve drugo vodi u period još veće krize, zaduženosti i novih oblika kolonijalizma.

Zaključak

Uslovi privređivanja u domaćoj privredi, prouzrokovani dejstvom kako unutrašnjih tako i spoljašnjih faktora, izuzetno su teški i karakterišu ih nezaposlenost, usporena stopa privrednog rasta, nepovoljan ambijent za investiranje i niz drugih. Definisavanje adekvatne ekonomske politike u ovakvim uslovima predstavlja veoma težak zadatak. S druge strane, analize i prognoze priverdnih kretanja u srpskoj ekonomiji u doglednom periodu upućuju na veoma pesimis-

tičan zaključak da je bilo kakav bitniji privredni rast i razvoj u narednih par godina nerealno očekivati, budući da je dati razvoj skopčan sa mnogobrojnim ograničenjima. Ograničenja koja se javljaju kada je u pitanju realizacija privrednog rasta i razvoja ogleđaju se pre svega u veoma niskom nivou postojećih pokazatelja, posebno onih koji se tiču prerađivačke industrije, koja bi trebalo da bude osnova navedenog procesa. Naime, rast industrijske proizvodnje u protekloj godini umesto očekivanih 5% iznosio je na kraju godine samo 3%. S druge strane, sektorska struktura industrijske proizvodnje veoma je nepovoljna, a navedeni rast ostvario se najvećim delom zahvaljujući proizvodnji elektroprivrede, koja je usled hladnog vremena povećala proizvodnju električne energije. Osim navedenog, prerađivačka industrija nije ni krajem godine izašla iz perioda stagnacije koja ju je zatekla na niskom nivou proizvodnje.

Negativna očekivanja privrednika u pogledu budućih ekonomskih kretanja predstavljaju dodatno ograničenja budućem privrednom rastu. Veoma izražen problem nelikvidnosti takođe predstavlja značajnu prepreku realizaciji budućih razvojnih programa. Sudeći po privrednim pokazateljima ostvarenim u prvom kvartalu tekuće godine, velika je verovatnoća da će 2012. godina biti još teža što se tiče uslova privređivanja i života. Pad privredne aktivnosti, pad industrijske proizvodnje, neizvesnost nastavljanja trenda aktivnosti građevinarstva, rastući trend zaduženosti, verovatno će dovesti do daljeg smanjenja zaposlenosti i do pada nivoa životnog standarda. U tako teškim uslovima mišljenja smo da u domaćoj privredi moraju biti preduzeti ozbiljni, dugoročni, strategijski koraci kojima bi se maksimalno angažovali resurse kojima naša privreda raspolaže. Mislimo, pre svega, na kadrovske resurse, pri čemu i prirodni resursi, koji omogućavaju komparativne prednosti za razvoj poljoprivrede i organski gajene hrane, postojeća tradicija u proizvodnji određenih vrsta industrijskih proizvoda i sl. takođe mogu biti od neprocenjivog značaja. Da bi raspoloživi potencijali postali realnost, neophodno je preduzeti konkretne mere da se dati potencijali i aktiviraju. Formiranje tima eminentnih stručnjaka koji bi na profesionalan, na znanju i iskustvu zasnovan način, definisali buduće pravce i modele privrednog razvoja predstavlja jedno od rešenja. Za ovakav korak neophodno je da postoji, pored profesionalnog znanja, i odgovornost prema budućim generacijama, poštenje, moralnost, kao i podrška društvene i političke javnosti, inače sve predstavlja, kao i bezbroj puta do sada, samo nedostižnu utopiju.

Literatura

1. Kokeza, G., Novi model privrednog razvoja Srbije 2011-2020 – mogućnosti i ograničenja, Tematski broj časopisa *Ekonomski vidici*, Društvo ekonomista Beograda, Beograd, 2011, broj 2, 2011.

2. (Kokeza, G., Mogućnosti i ograničenja oporavka realnog sektora privrede Srbije, Ekonomski vidici, br. 2/2010, str. 145-155, Tematski broj časopisa sa savetovanja Stanje i perspektive realnog sektora, ima li izgleda za reindustrijalizaciju i veće zapošljavanje, Ivanjica, jun 2010. ISSN 0354-9135, UDK-33
3. Postkrizni model ekonomskog rasta i razvoja Srbije 2011-2020, USAID, Fond za razvoj ekonomske nauke, Ekonomski institut, Beograd, 2010.
4. Izveštaj Evropske komisije, <http://www.b92.net/biz/vest/srbija.php>
5. <http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php>
6. <http://www.madmarx.rs/node/19>
7. <http://www.economy.rs/vesti/19565/MMF-o-Srbiji-privredni-rast-tek-0-5-odsto...>
8. (Izveštaj Evropske komisije, <http://www.b92.net/biz/vest/srbija.php>)
9. www.vibilia.rs
10. <http://www.ekonomskisavetdss.com/2012/03/dvocifren-pad-industrije-u-februaru/>
11. <http://www.tanjug.rs/novosti/38742/mat--srbiji-preti-recesija.htm>
12. Kovačević, M., Eskalacija teške privredne krize u Srbiji, Ekonomski vidici, Tematski broj, Broj 4, 2011, Društvo ekonomista Beograda, Beograd, 2011.

OBSTACLES AND CHANCES ON THE WAY TO THE NEW DEVELOPMENT AND EMPLOYMENT MODEL

Abstract

Very negative economic trends in the Serbian economy are caused very negative economic effects, such as low rate of GDP, very big inflation, growth of debt, unemployment and reduce of the life standard. In this conditions Government of the Serbia does main directions of the economic development in the future ten years. In this paper analysis of the Serbian economic trends in the first year of the Model implementation are done, such as results in the first quarter of the 2012. It is concluded that forecast results are very optimistic and unreal, and in the real conditions are unreal. On the way of the new model of the economic development and employment it is suggested rational using of the domestic sources, it means human at the first place, and to take the future economic development to expert team, which has competitions for solving economic problems in the future.

Key words: economic development, economic crisis, GDP, unemployment, economic development model